

rejo, za fantiče hišno gospodarstvo in za dekleta hišno gospodinjstvo. Ako domača šola otroke v vseh teh vednostih izuri, je izvrstna in vse hvale vredna šola, in denar, ki ga vi, starši, za šolanje svojih otrok izdaste, je najboljša dedšina, katero jim zapustite. Ker so pa vsi ti nauki za kratki čas domače šole preobširni in deloma otrokom še nerazumljivi, je pred vsem treba, da si otroci v šoli pridobijo dobrega in temeljitega znanja maternega, tedaj pri nas slovenskega jezika, da zamo-rejo pozneje tudi bukve brati in razumeti, ktere te nauke bolj globoko in natančno razlagajo in se do konca življenja naprej učiti.

Tako in po teh načelih vravnava domače začetne šole vsi naši sosedni bolj izobraženi narodi; zato pa tudi nahajaš med njimi veliko izobraženih kmetov, kateri so s spisi in knjigami za svoj poklic dobro prevideni, ter si vejo vse nove znajdbe in nove pomočke pri gospodarstvu v prid in dobiček obračati. Le pri nas nesrečnih Slovencev se je mislilo in trdilo, in se še misli in trdi, da nemščina je tudi v najbolj odročni vaški šoli prvi in najpoglavitejši predmet! In zares, povejte mi, kmetje! s katerim naukom so vas pa učitelji toliko mučili, kakor z nemščino? In koliko ste se v šoli učili od poljedelstva, vrtnarstva, živinoreje, gospodarstva in gospodinjstva? Vi mi odgovorite: „Celó nič se nismo od vsega tega naučili, pa tudi ne učili.“ — Glejte, pa to še ni največa škoda. Nemškutarska šola vam je kriva, da tudi zdaj zamujenega dostaviti in se sami naprej učiti ne morete. In zakaj ne? Nemškega jezika se niste toliko privadili, da bi nemške knjige in spise razumeli, ki vam lepe nauke za vaš stan razlagajo. Ako se vam podajo „kmetijske novice“ ali „živinorejske bukve“ ali Vrtovčeva „kemija“ ali „vinoreja“: odgovorite, da teh bukev ne zastopite. In zakaj ne? Edino zato ne, ker se v šoli maternega jezika niste temeljito učili, in si zadostnega zaklada slovenskih besed in izrazov za te ne nabrali. Glejte, kmetje! to je žalostni sad naših dosedanjih nemškutarskih šol na kmetih, da — ako branje molitevskih bukvic izvameš, — je naše ljudstvo v obče še ravno tako nevedno, kakor pred 80 leti, ko so se začele te po nemško osnovane šole vpeljavati. Sosedni narodi, po narodno in modro osnovanih ljudskih šolah omikani, lepo napredujejo, se pri kmetijstvu in obrtnijstvu novih znajdeb poslužujejo in s tem bogatijo; za slovenske kmete pa je vse zgubljeno, kar so umni in prebrisani možje znašli in spisali, da bi jim njih stan polajšali in življenje oslajšali in požlahnili. Slovenski kmetje v obče delajo in ravnaajo pri svojih poslih še vedno tako, kakor njih očetje pred sto leti, prav tako, kakor da bi se ves ta čas ne bi bilo po svetu nič spremenilo in napredovalo. Kako obdeluje vinograde kmet na Avstrijskem, kako pa kmet na Dolenskem; — kako žitna polja kmet saksonski, kako pa kmet slovenski; — kakošna je sadjoreja po Českem, kjer so skoraj vse ceste in poti s sadunosnim drevjem obsajeni, slovenski kmet pa rajše s svojo družino kruha strada, kakor da bi duhtal in premišljeval, kje bi bil še prostorček za kako sadunosno drevesce! Prav zato pa je delež Slovenca uboštvo in vrh tega še zaničevanje od vseh sosedov.

Prepričani smo, da vi modri kmetje, ki „Drobtinice“ berete, porečete: „Grenke so sicer te besede za nas Slovence, a resnične so. Res je, da naše šole otroke premalo brihtajo za njih domači poklic, pa nemščina v naših šolah vendar le mora biti.“ — Pa zakaj še mora biti nemščina, ker toliko dragega časa krade naukom bolj potrebnim? Po našem prepričanju je le eden edini vzrok, ki tudi vas modre kmete slepari, da za nem-

ščino vpijete, in ta vzrok so naše zgolj nemške urad-nije in sodnije in njih nemške pisarnice. Nemški so vsi ukazi, ki jih sprejemate; nemška vsa povabila, ki vas kličejo pred gosposko; nemške vse pogodbe, — ali kakor vi pravite: vsi kontrokti, ki zapopadajo vaše pravice; — nemški vsi zapisniki, ki obsegajo vaše pritožbe; — in nemške vse razsodbe, ki vaše pravice določujejo. Kdo bi se tedaj čudil, da tudi najmodrejši kmet v takih žalostnih okoliščinah tako-le modruje: „Res je, da bi bilo mojim otrokom marsičesa treba, se v šoli učiti; pa za zdaj je vendar najbolj potrebna nemščina, da si vsaj nekoliko vrajtamo, kaj to ali ono gosposkino pismo pomeni, in ktera pisma je treba danes, ktere pa jutre v pisarnico seboj vzeti, da te kakor bedaka domú zagnali ne bodo.“

Tako je in drugače za zdaj ne more biti. Pa ljubi kmetje! nikakor ni treba, da bi tudi za naprej tako ostalo. Svitli cesar so določno in ostro zapovedali, da morajo vse naše gosposke slovenski obravnati z vsemi, katerikoli to zahtevajo. Tedaj je zdaj le na vas, kmetje! ležeče, da se vse to spolni. Tirjajte mirno pa resnobno, kakor vam pravica gré, da se vam pri gosposki vse po slovensko vraduje, in pre-pričani smo, da potem ne eden izmed vas modrih kmetov nemščine v domačih šolah tirjal ne bode. Potem bodo vaše šole še le mogle biti to, kar bi imele biti, namreč šole, v katerih se vaši otroci učijo pobožno, čedno, srečno in veselo živeti; sini modro gospodariti in hčere previdno gospodinjiti, česar gotovo vi, kmetje, pri svojih otrocih doživeti bolj želite, kakor pa da bi se znali nemško bahati, slovensko pa zapravljati.

Dokler pa vi, kmetje, svojih narodnih pravic ne spoštujete in ne tirjate, in dokler naše pisarnice nemške ostanejo, tako dolgo ostanejo pa tudi „Drobtinice“ pri svojih besedah, ki so jih letošnjemu šolskemu od-delku (str. 236) nadpisale: „Dokler slovenski jezik vseh njemu dostojnih pravic pri uradnijah ne pridobi, prosti Slovenec slovenskih šol nikdar niti ljubil, niti želel ne bode.“

Kosar.

Slovansko slovstvo.

* *Slomšekove „Drobtinice“ za leto 1865-1866. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom v poduk in kratek čas. XIX. letnik. Izdalo ravnateljstvo lavantinskega semenišča. V Mariboru natisnil E. Janžič.*

Da priporočilo „Drobtinice“ v poslednjem našem listu se je res opiralo na vrednost blaga, ki ga donša 19. letnik neumrljivemu našemu Slomšku posvečenih listov, kaže nam obseg najnovejšega tečaja, ki pred nami leži. Okinčane z lepo podobo donašajo v 1. predalčku obilo zdrave in tečne dušne hrane s prebogat pastirske mize rajnega vladika. Drugi predal podaja nam življenjepis dveh slavnih mož: pokojnega gorškega nadškofa Jožefa Valanta in dekana braslovškega Mihaela Stojana, čegar imeni hranuje povestnica slovenska na veke v blagem spominu. Da kakor za poduk tako tudi za kratek čas je lepo skrbnjeno v letošnjem letniku, pričajo nam predalčki 3., 4. in 6. Pri vsem tem pa „Drobtinice“, ves čas zveste gojiteljice narodnosti naše, niso prezrle „pekočih vprašanj“, ktera dan danes stojé na dnevnem redu — vprašanja namreč, kar se tiče obveljave narodnega jezika v šolah naših in uradnijah; tu nahajamo izvrstna dva sestavka: enega pod naslovom „slovenščina v sodnijah“, ki ga je s temeljito vednostjo in za pravo naše živo vnetim srcem spisal dr. Srnec, — drugega, ki ga je prav z življenja posnel in s prepričavno besedo na srce položil našemu prostemu ljudstvu dekan Kosar pod naslovom: „Od kod pri slovenskih kmetih želja po nemških šolah na de-

želi.“*) Ne moremo se pa ločiti od „Drobtinic“, da ne bi še s posebno hvalo omenili spisa „o domači odreji otrok“ od prečastitega gosp. dr. Ulaga; vzlasti popis „bedarij pri otroški reji“ ima toliko zlatih nauk v sebi, da prav živo opominjamo vse matere slovenske, naj ga pazljivo beró in se zvesto ravna po teh vodilih, da odvrnejo žalostne posledke od svojih otročičev.

Iz vsega je tedaj očitno, da je sl. vredništvo hvalvredno spolnilo nalogo svojo, ki na čelu „Drobtinica“ zapisana stoji, in da po takem je res dolžnost pisateljev slovenskih, da lajšajo rodoljubemu vredništvu izdajanje „Drobtinic.“ Ker v predgovoru prosi življenjepisov in šolskih reči, naj bi se blagovoljno podpiralo v teh predmetih. Kar se tiče življenjepisov, bi utegnil popis življenja rajnega goriškega učitelja g. M. Hladnika iz izvrstnega rokopisa g. prof. dr. Kociančič-a, če tudi nekoliko okrajšan, pripraven biti „Drobtinica.“ Tudi bi sicer iz zapuščine Hladnikove utegnili kaka drobtinica dobro doiti „Drobtinica.“ — Ako bi rajnega prošta Verneta poslovenjeni spis „Dobrota in modrost božja v naravi“ ugajala „Drobtinica“, rado ga pošlje vredništvo „Novic.“

Sveta dolžnost je Slovencem, da ohranimo knjigo, ki so nam jo sporočili nepozabljivi Slomšek!

* *Dubrovnik. Zabavnik dubrovačke narodne štionice* — se zove knjiga; ki pride na svetlo v Dubrovniku (Ragusa) in bode obsegala 500 strani; cena ji bode samo 1 gold. Obseg prvega dela bode: 1) Poma — pjesma Meda Pucića. 2) Azi-Beg — historička povijest po Petru Franasoviću. 3) Car Lazar — tragedija Mata Bana. 4) Hercegovačke pripovijetke — iz zbirke Vuka Vrčevića. 5) Car Mehmed i Škenderbegova sablja — pjesma Jovana Sundečića. 6) Božić u Crnojgori — napisao Nićifor Dučić. 7) Plam Sjeverski — pjesan Injacija Gradića (g. 1710); — drugo dela: 8) O političkoj i gragjanskoj uredbi bivše republike dubrovačke — po Baru Beteri; preveo s francuskoga Niko Putica. 9) Pokušaji u epigrafiji — Lovra Kukuljice. 10) Marija — ulomci iz povijesti konavoske — po Matu Vodopiću. 11) Narodne pjesme. 12) Život i djela Ivana Stojkovića — po Lovru Kukuljici. 13) Nekoliko pjesama Pjerka Bunića. 14) Dvije riječi o pismima Stjepana Gradića Dubrovačkoj republici i o njihovoj važnosti za domaču historiju — Valtazara Bogišića. 15) Dundo Maroje — komedija Mara Držića († 1580); — tretjega dela: 16) Neke pjesme — I. Avgusta Kaznačića. 17) Tintoreto i njegova šćerca — spjevao Nikša Gradić. 18. Sugranasti razgovori Pustinjaka. 19) Smrt Ugolinova — iz Danta ponašio S. Ljubiša. 20) Pet pripovijedaka — iz Sanskrta preveo Petar Budmani. 21. Ilijade pjevanje VI. — prijevod Antuna Kazali.

Naročila se pošiljajo v Dubrovnik na narodno štionico (čitalnico).

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Od Štiple do Jagodina je uro hodá; cesta je ravna in prilična. Mesto Jagodin stoji v lepi ravnini; ob kraji mesta na kragujevški cesti se vidi nova pravo-

slavna cerkev; tej cerkvi nasproti pa stoji še neka stara turška mošeja, z visokim in okroglim stolpom (turnom), s katerega je še pred nekoliko leti turški dêrviš (duhoven), se okoli njega v visini sukaje in skozi nos govoreč in pevajoč, pravoverne (tako Turki sebe imenujejo) k vsakdanji molitvi klical. Na tej mošiji je streha brez strehe, to je, ostala so še rebra nekdanje strehe, pa tudi stolp je čisto gologlav, in ozidje mošejino, kjer se že davno „ala“ (turški bog) ne moli, in se Mohamed njegov prerok, ki je prvi za Bogom, ne časti več, je razpadlo v grde razvaline, v ktere Srbi zdaj svoje svinje zapirajo, in kavke si svoja vesela prebivališča izbirajo. Razvaline te opominjajo narod strašne nekdanje sužnosti, ga opominjajo Boga, katerega je pred 50 leti še plaho po šumah in hostah skrivaje se molil, pa ga zdaj, osloboden nečloveškega robstva, javno časti v lepi cerkvi, pred katero je nasprotna cerkev polomeseca otemnela. Bog daj, da skoraj po vseh jugoslavenskih deželah polomesec pred svetim križem otemni, kakor je otemnel po lepi Srbii!

Ker že o mestu Jagodinu govorim, ne morem si kaj, da ne bi se spomnil junaškega možá, ki je prvi srbskemu narodu pokazal, da se jarem turškega sužtva zlomiti more, — možá, ki je prvi turški jarem zlomil in Turke iz vse današnje Srbije in še dalje naprej kroz Niž do mesta Zofije iztiral in tako nad vso današnjo Srbijo in nad gornjo Bolgarijo vladal. Ta junak bil je Koča Petrović iz lepega sela Panjeva pri Jagodinu. Koča, po turški Vélíki Petrović, je bil trgovec, gotovo svinski, kar so vsi imenitniši srbski trgovci in junaci bili, in so še dandanes. Ko trgovec je Koča večkrat v Avstrijo šel. Leta 1787. je v Avstrii slišal, da bode med njo in med Turško kmalu vojska. Koča se vrne v Srbijo, in gré po vsej deželi od kraja v kraj, od mesta v mesto, se združi z imenitnišimi ljudmi, jim tiho šepotá na ušesa, kar je slišal v Avstrii in jim svetuje, da je treba, lepe prilike se poslužiti in prijeti za orožje. Vès narod je Kočeve besede radosten sprejel in ga za svojega vojvoda izbral. Vès narod se brž skrivej in na tihoma pripravi za vstajo in za boj s Turkom. Modri Koča izbere in odredi med narodom imenitniše može za četovodje, barjaktare, zastavare (zastavonositelje) itd. in naredi vse, kar je potrebno bilo za boj.

Leta 1788. napové carica ruska, Vélíka Katarina, Turku vojsko. Cesar avstrijski Jožef II., njen zaveznik, postavi ob celi dolgi turški granici svojega velikega carstva vso svojo vojsko, in pokliče vès narod srbski, da se vzdigne in Turkom odpové pokornost. Brž je bil vès narod srbski na nogah ter zgrabi za orožje. In brž se začne tako imenovani: „Kočin rat“, to je Kočina vojska, v kateri je drug družega baral: „imaš dober handžar? imaš dobro sablo? dobro puško? imaš dovolj svinca in puškega praha itd.“ Za kruh in jélo v tem ratu, katerega je vès narod z največim navdušenjem pričel in v katerem se je z največjo hrabrostjo boril, nikomur mar ni bilo. Dokler je slavi Lavdon Beligrad tolkel, ni Koča samo branil, da nobena turška armada Beligradu na pomoč ni mógla priti, ampak je Turke tudi iz vse Srbije tiral, jih do Zofije zapodil, in potem nad to zemljo sam vladal dve leti in nekoliko mesecev. V tem je avstrijska vojska vzela Šabac, katero mesto je Mohamed II. leta 1470. sezidal, vpotrebiti lepo in zgodnjo priliko kralja Matjaža (Matija Korvina, sina Janeza Sibirjanin-a-Hunijada), kateri se je takrat nepošteno s českim kraljem Jurjem Podiebradom boril, in po nepotrebnem prelival kristjansko kri, namesti da bi bil vse svoje moči obrnil zoper Turka. Cesarska vojska je vzela tudi Požarevac in Smederevo, kjer je Juri Branković (bolje Juri Vuković,

*) Ker nikoli ni preveč razjasnila o tem, kakošne naj so ljudske naše šole, vzamejo današnje „Novice“ ves ta prav „ad hominem“ pisani sestavek v svoj list. Vred.